

en wegen, van het meten en schatten. Wie de onmetelijken nabij komt van den onmetelijken God, die heeft het meesnoer niet in de hand, al weet hij het in de hand zijns Gods, altijd. Wie zou met becijferingen kunnen komen tot God? Wie heeft bij Hem nooit gestamel, dat hij „de getallen niet weet”? Ach, de bidder, hij worstelt met de taal; maar hij worstelt nog eerder met de gedachte. Hij zegt en denkt nu eens te weinig, dan weer te veel. Ja, ook wel te veel. Daar is in zijn gebed overdrijving, menig keer.

Maar indien in zijn geest Gods Geest bidt met onuitspreklijke zuchtelingen, dan is daar in zijn bidden toch ook weer een dringen en persen, om van wat Gods is niet te weinig te zeggen. En terwijl in zijn ziel door de overdrijving in het gebed het gebrek van den nog niet aan de zonde ontkomene zich verriadt, daar is toch ook de jacht van het ontstoken gemoed, dat van Gods kind soms alleen daarom te veel zegt, omdat het van den Vader van Gods kind niet te weinig ooit zeggen wil. Zoo is daar in zijn bidden wel een gebrek; maar daarboven uit gaat de kracht van den Geest, die in de leerschool der intimiteit bezig is het euvel te overwinnen.

Van die beide werkelijkheden geeft Psalm 42 het ontroerend bewijs.

Hier is werkelijk overdrijving in het gebed. Al Gods baren en Al Gods golven zijn over dezen bidder heengegaan, naar hij klaagt. „Dit nu is bij geen mensch zoo. Dit was ook niet zoo bij den Psalmist... Twee, drie slagen van de golven des Heeren tegen ons moede hoofd zijn voor een gewoon menschenkind meestal reeds genoeg en te over, om het hoofd te doen neerzigen, dat het zich boven geen golfslag meer verheffen kan. Maar al Gods baren en al de golven des Heeren; wat menschenkind zou er geweest zijn, dat zijn hoofd daarouder had kunnen ophouden en daartegen de borst kon hebben ingestrekt?”¹⁾

Voorzeker, hier is overdrijving; een te hoog aanslaan, een te zwaar wegen van de smarten, die gaan door de ziel.

En al wie geleerd heeft te bidden, hij zal moeten belijden, dat ook zijn eigen gebed van die zucht tot overdrijving niet vrij is. Hoe vaak hebben ook wij niet in den overtreffenden trap gesproken, als onze nood werd voorgelegd aan God?

Wij zullen ons steeds hebben te herinneren, dat alle overdrijving, naar welke zijde dan ook, een bewijs is van de onvolmaaktheid in ons gebed, van de doorwerking der zonde ook in het allerheiligste. En een groote droefheid moge het ons zijn, dat ons gejaagde hart zelfs in de vlucht naar zijn God de dingen niet zuiver zien kan, en evenmin zichzelf. Zie het maar weer aan den dichter van dezen psalm. Terwijl hij de mate van zijn aandeel in de plagen Gods overschat, slaat hij evenzeer te hoog aan de mate van zijn draagkracht, zijn uithoudingsvermogen onder het lijden. Wat zou dat een sterke moeten zijn, die het uithouden kon onder al de golven en al de baren Gods. Bovenmenselijke kracht slechts is in staat daartegen in te gaan. Deze mensch, die zoo heel klein wil worden voor God, en die (zoo zwak weet hij zich), zijn tranen heeft tot spijze, hij voelt niet, hoe groot hij daareven van zichzelf gesproken heeft... Hij zoekt naar woorden om zijn onlediging af te beelden, en in zijn zoeken ontglipt hem toch een woord, dat hem met sterkte bekleedt... Tegenstrijdigheid in het gebed!

Maar juist daardoor kenmerkt zich dit gebed

¹⁾ Dr A. Kuyper, Zijn uitgang te Jeruzalem, 1912, bl. 23.

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

Aesthetische Christusbeschouwing.

VI.

(Pantheïstische en Panchrististische trekken).

En was dit alles nu nog maar het eenige!

Het zou al genoeg zijn, maar het zou dan nog erger kunnen.

Maar we hebben nog niet alles gezegd. Want het valt niet te loochenen, dat deze aesthetische Christusbeschouwing, juist omdat ze samenhangt met het algemeener verschijnsel van aesthetische religie, de verwantschap aan het pantheïsme niet verloochenen kan. Daarvoor is die aesthetische religie te veel afhankelijk van de neoplatonici der Renaissance met hun schoonheid van het universum, hun goddelijke eenheid van het al-leven. Daarvoor ook heeft ze te veel overgenomen van het aesthetisch optimisme van Shaftesbury¹⁾, waarbij de ziel, in extase voor wat waar is en goed en schoon, zich boven zichzelf opheft tot de overgave van haar kracht in hogere krachten en religie dan ook opgaat in het bewustzijn van eigen eenheid met de groote realiteiten in den kosmos.

Het is wel deze pantheïstische grondgedachte, die nog het meest aansprakelijk is voor de verneveling en vervluchtiging van de schatten van

als uiting van toch waarachtige vroomheid. De overschatting van eigen weerstandsvermogen is niet hewust in den bidder. Zijn de andere woorden in dit lied niet worstelingen Gods, om toch maar uit te spreken de geweldigheid Gods en de nietigheid van dezen biddenden mensch, den verslagene Gods?

Alle overdrijving is dan ook niet hetzelfde.

Daar zijn menschen, die zich sterk genoeg wanen, om al Gods licht te verdragen, om heel Gods donker te peilen. Als die menschen roemen, dat zij al Gods heerlijkheid hebben gezien, of al Gods geweldigheid hebben ondergaan — dan is daar ook overdrijving, maar waarvan dan het uitgangspunt is — eigen hoogheidsgevoel. Die menschen zullen eenmaal erkennen: de helft was mij niet aangezegd; maar dat zullen ze dan zeggen, als over hen uitgegoten wordt niet al Gods licht, doch al de donkerheid, al de dreiging, al de geweldigheid Gods. Want zijn licht zullen ze dan moeten missen, omdat zij de grootheid Gods hebben afgemeten naar hun eigen gewaande sterkte. Bij het uitmeten van zichzelf hebben ze Gods onmetelijkheid immers vergeten?

Maar daar zijn er ook, die bij de onmetelijkheid Gods het uitmeten van zichzelf vergeten. Dat is de omgekeerde weg. Goed is dat niet, maar dit gebrek is op weg om genezen te worden. Zalke bidders vragen heden als Mozes: Toon mij al uw heerlijkheid; en ze klagen morgen als deze dichter: Gij toont mij al uw geweldigheid. En telkens is er de overschatting van de sterkte hunner oogen en van den weerstand hunner ziel; maar ze weten het niet; wat ze weten, dat is enkel dat God groot is; groot in zijn overstralende heerlijkheid en in zijn overweldigende ontzaglijkheid; onmetelijk in de zee van zijn licht en van zijn rampen. En eerst als God zelf hen onderwijst, dat zij nu nog zijn volle heerlijkheid evenmin kunnen omvatten als ze zijn geweldigheid geheel kunnen ondergaan, eerst dan zullen ze begrijpen, dat hun de helft nog niet was aangezegd. Maar ze zijn op den weg, aan welks einde Gods baren ze voor, bijgaan voor eeuwig en Gods heerlijkheid hun getoond wordt niet met mate.

Als gij overdrijft, glijd dan over die zonde niet heen. Maar onderzoek ook of uw overdrijving voortkomt uit den onwil om klein genoeg van u zelf, dan wel uit de wetenschap van: niet groot genoeg van uw God te kunnen spreken.

In het bewustzijn van dit laatste is een groote vertroosting.

Die troost wordt gevonden op den weg van Christus Jezus. Christus heeft nooit overdreven. In Hem werd het volkomen waar: al uw golven, al uw baren zijn over Mij heengegaan.

Er wie al de ontzaglijkheid Gods in Christus' kruis heeft gezien, zal daar bij het lied van Gods sterkte ophouden te overdrijven, omdat hij zelf wordt tot niets en God hem wordt alles, het einde van zijn denken, van zijn hopen, ook van zijn sidderen.

Strijd daarom, christen, tegen de overdrijving in uw gebed. Strijd ertegen zoólang, totdat...

Totdat de eeuwigheid komt.

Dan zal niemand ooit kunnen overdrijven, noch ten opzichte van zichzelf, noch ten opzichte van zijn God.

Want waar Gods baren ruischen in eeuwigheid, daar weet zich de mensch gedoopt tot ijdelheid. En waar Gods heerlijkheid is, in eeuwigheid, daar ruischt het lied der gansch onledigden, die hun volheid enkel danken aan de vervulling tot al de volheid Gods.

En wie zou daar van God ooit kunnen iets te veel zeggen?

K. SCHILDER.

theïstisch geloof in deze aesthetische religie en Christusbeschouwing. In het pantheïsme toch is de overheersching van het „afoomgevoel”²⁾: mijn leven is één met het leven van de rivier, met het leven van de bloem, van de wereld. Al wat leeft, slaat z'n vezelen en wortelen diep in het al-leven. En voor zoover dat al-leven zich door lijden opheft tot hooger wadom en schooner vorm, is ook mijn lijden een stuk van het al-lijden. Van het absolute leven ben ik niet gescheiden en van den relatieven dood evenmin. In deze wereld zijn, naar het woord van Jean Lahor, het en paradijs dooroengemengd. En wie nu van deze wereld zijn mystieken droom, zijn aesthetische spijze maakt, die heeft het geheim van den Christus wel het diepst geschonden; het geheim van schoon en onschon is bij hem niet veilig meer, het geheim van hemel en hel, van Christus en Antichrist, van Geest en Beest is eigenlijk voorgoed verloochend. Want schoon en onschon staan nu op één lijn; zonde en heiligheid vloeien samen. Kloos kan de god der schoonheidszegen worden en ook der zonde-passie. Elke dissonant lost zich op in de harmonie van het Al. Voor dit aesthetisch optimisme bestaat geen goed meer en geen kwaad; in 'twezen der zaak zijn ze beide opgeheven en bestaan niet meer. Wie nog een zondedogma predikt, nu, die doet niet veel anders dan „dichterlijke slagschaduwen” aanbrengen, om met Prof. v. Dijk³⁾ te spreken.

²⁾ Vgl. Prof. Is. v. Dijk, Gezamenlijke Werken, I, 496.

³⁾ v. Dijk, a.w. IV, 399.

PERS-SCHOUW.

„Wat vrouwen hebben de Christenen toch!”

Van de vorige week bleef nog iets staan. Ik had het over het fiasco der moderne meisjesopvoeding en hoe allerwege de overtuiging rijst, dat daarin verandering moet komen.

Op hetzelfde aambeeld hamert mevr. v. H. S. in „Christelijk Vrouwenleven”:

„'t Is nog geen week geleden, dat ik in Breda was. Ik had met de mooie oude kerk daar bezocht, en mij verbaasd over den finen kunstgeest van de werklieden die zulk een kunstgewrocht schiepen, over de klaarblijkelijke teederheid en vroomheid waarmee ze elk onderdeel van hun arbeid afwerkten. Stel u voor, dat elk klepje dat opgewijpt kon worden van de oude kanunikenbanken een geheel ander beeldhouwd motief had dan het vorige. Welk een teerheid van volharding, welk een blijde arbeidslust!”

Toen ik naar buiten trad, hoorde ik groot geschreeuw en gejoel, onsympathiek en rumoerig, na de stilte van de heilige verblijfplaats. In twee rijtuigen kwamen voorbijgerekten, zittend op den kap, joelend, schreeuwend, wuivend en gillend, blootshoofds en onzin brallend, de meisjes, die examen hadden gedaan voor de „mulo”.

Slecht, ach slecht was het niet, maar hopeloos onaesthetisch en ongelooft weinig vrouwelijk... en de waarheid brandde zich in mijn ziel... de zulken zijn nu de moeders van ons komend geslacht — het soort dat alles veil heeft voor een feestdag.

't Is al jaren en jaren geleden, zij over wie het gaat, is al lang overleden, en daarom mag ik er wel van vertellen.

Op een avond kwam haar man bij mij: „Kijk”, zei hij, „zoudt u mijn vrouw nu niet kunnen overhalen, om de fabriek er aan te geven? 't Is heelmaal niet noodig, ik verdien genoeg, die zoogenaamde bijverdienste is lare, vergeleken bij wat we inboeten aan gezelligheid en huiselijkheid. Denkt u dat het voor mij prettig is, altijd een doodmoede huisvrouw thuis te vinden, die het eten zoo'n beetje afraffelt, en die wel voor alles zorgt, zeker, zorgt ze voor alles, maar ze wordt er mager en stil en afgetrokken van, door het zich te veel inspannen?”

Ik praatte met de vrouw, ik praatte nog eens met de vrouw... „Dank je stichtelijk”, zeide ze eindelijk, „zoozamen en vervelend, dat thuiszitten, met niemand om eens tegen te praten. Moet je bij ons komen, op het atelier zoo gezellig als het daar is. We hooren al de nieuwtjes, die er in omloop zijn, en we zingen gezellig, en we lachen nog eens... denk je dat me man den heelen dag thuis zou willen zitten, — nou ik ook niet.”

Zij luidde in — en dat heb ik toen zoo sterk gevoeld — het nieuwe geslacht van de „knock about women”¹⁾ zooals de Engelschen haar noemen, die altijd uit zijn op avontuur, al is het van zeer onschuldigen aard, die snakken naar variatie, naar levensprikkel en „conversatie” zooals ze dat noemen.

En nu is dat alles nog niet het ergste, wij, menschen, die den Bijbel lezen, en ons door Gods Woord laten voorlichten, weten, dat ondanks al het edel pogen de wereld al slechter en ellendiger zal worden, maar Gods kinderen moeten het zout zijn, het licht op den kandelaar, de stad op een berg.

Eens schreef een heiden aan Julianus Apostates: „Wat vrouwen hebben ze toch... die Christenen!”

Mocht dit toch van ons ook gezegd kunnen worden in dezen tijd. „Wat vrouwen hebben ze toch, die Christenen, waar vindt ge zoo'n zelfverloochening, zoo'n toewijding, zoo'n rust, zoo'n blijchap, zoo'n geloofsverzekerdheid?”

¹⁾ Vrouwen die altijd in de weer zijn.

Doch wie den Christus naar de Schriften liever heeft dan welke schoonheidsbeelding ook, die voelt, dat op dit standpunt het fundament van goddelijk recht en bittere noodzakelijkheid onder het kruis wordt weggegraven. En alle schoone woorden kunnen hem dat gemis niet vergoeden. Het kruis van deze aesthetici is geen donkerheid, die aan het licht voorafgaat, het is geen doodsgang, die het leven verwerft, maar het vormt den donkeren achtergrond op de schilderij van het licht, het is doodsprediking niet vóór, maar door het Leven; het beheerscht de wereld niet meer, maar is zelf van het wereldleven uitvloeiend en onderdeel.

En tenslotte is het niet veel meer dan ons eigen levenskruis.

Wat voor scheiding zou er zijn, tusschen Golgotha en mijn eigen smartenwoning? Welke uitnemendheid, anders dan van graduëel verschil, heeft Christus boven mijzelf?

Geene.

Want, krachtens het „afoomgevoel” weet ik me één met de schoone wereld, ben ik een golf in de zee van het rusteloze Leven; maar tenslotte ben ik, indien ik belijder ben van deze aesthetische religie, ook een verschijning in den damp der smarten; ook in mij neemt de Droefheid gestalte.

Zoo is de kijk op 's levens droefheid van den man der aesthetische religie.

En nu weet ge wel, waar dat verder heen moet. Wie zich deze plaats voelt aangewezen in het wereldleven, die is tenslotte één met Christus, en

Trouw
wenkves
ten wor
werken
op kant
Men b
nen de
den mar
van het
gen. In a
iedere v
haar ma
en geno
Zij me
maatsch
Zoo o
vrouwe
komst?
er niet
mannen
verschill
zoo klep
flirtage g
eruit. D
len wor
zinnen h
Zoo r

Des
sprak
reor
invo
best
mee
Or
kring
In d
in d

Van
verleid
Hoe c
doeld, g
te breng
Als a
Beatrice
Daarn
Maar
toe en
scheppe
en ande
Den
geleden
In Ita
In de
Dante g
Ook
achter.
Het S
heel aa
Daar
Rev. W
overnem

In
jaar
van
Zij
hij
zich
hij
en
en
wij
een
is
we

Christu
Golgoth
slechts
eigen l
is ool
gotha,
die gek
eigen t
het lev
zachte
dat kan
niet me
aanbide
ook G
Het p
chris
is het
Wan

Elk
Zoo
Dat

En a
slerven
van zi
verstar
komt
aesthet

¹⁾ Windeiband, Geschichte der Philosophie, Tübingen, 1910, S. 409.

Het kantoor voor het meisje gesloten?

Trouwens, ook het zakenleven gaat in de vrouw. Werkwensie een woord meespreken. Van alle kanten worden bezwaren geopperd tegen het samenwerken van mannen en vrouwen in bedrijven en op kantoren.

Men bepleit eerst met zulk een klem van redenen de gelijkstelling in deze van de vrouw met den man. Zij moest zich over de heele breedte van het maatschappelijke leven vrij kunnen bewegen. In aansluiting aan Hoen's bekende drama moest iedere vrouw evenals Nora ervoor bedanken door haar man als een schepsel, dat hij voor zijn genot en genoegen er op na hield, te worden beschouwd. Zij moest zelfstandig staan en zich aan ernstigen maatschappelijken en goed betaalden arbeid geven.

Zoo openden ook de kantoren hun deuren voor vrouwen en meisjes. Maar wat bewijst de uitkomst? Dat de vrouw in vele gevallen het hoofd er niet bij heeft. En dat in andere gevallen de mannen door het voortdurend saamwerken met verschillende vrouwen het hoofd verliezen. Een niet zoo klein deel van den werktijd wordt soms aan flirtage gewijd. Allerhande wanverhoudingen groeien eruit. De maatschappij lijdt eronder. De geruchten worden steeds sterker, dat vele zaken er op zinnen het vrouwelijk kantoorpersoneel te ontslaan.

Zoo meldde „Patrimonium“:

De directie der Rotterdamse Bankvereeniging sprak als haar meening uit, dat door de geweldige reorganisatie in het bedrijf, als gevolg van de invoering van verschillende machines, na een tijdsbestek van vijf jaren geen vrouwelijke werkrachten meer op de banken werkzaam zullen zijn.

Onze meisjes zullen al meer een nuttigen werkring elders moeten zoeken.

In de eerste plaats bij het Lager Onderwijs en in de verpleging.

Dante.

Van de moderne vrouw moge oogenblikkelijke verleiding uitgaan, zij inspireert niet.

Hoe de vrouw inspireeren kan, onbewust, onbedoeld, geen krachtiger voorbeeld is daarvoor bij te brengen dan het leven van Dante.

Als achtjarig meisje had hij, negenjarige knaap, Beatrice gezien.

Daarna kwam hij nooit met haar in aanraking. Maar haar beeld droeg hij bij zich tot zijn dood toe en de gedachte aan haar stelde hem tot het scheppen van zijn onsterfelijke Divina Comedia en andere kunstwerken in staat.

Den 14den September e.k. zal het 300 jaar zijn geleden, dat hij stierf.

In Italië zijn thans Dante-dagen in voorbereiding. In de heele wereld wordt in deze weken over Dante geschreven.

Ook in ons land bleven de tijdschriften niet achter.

Het Septembernummer van „De Gids“ is er geheel aan gewijd.

Daarin werd uit het Engelsch een opstel van Rev. Wichsteed vertaald, waaruit we het volgende overnemen:

In 1274 stierf Thomas van Aquino. In hetzelfde jaar ontmoette een talentvolle en gevoelige jongen van bijna negen jaar een meisje van even acht. Zij spraken niet met elkaar, maar nooit vergat hij haar mooi rood jurkje, en zij had iets over zich, waardoor alles hem veronderstelt scheen en hij zelf veranderd was. De jongen was Dante en het meisje Beatrice. Deze ontmoeting, de eerste en eenigste gebeurtenis uit Dante's jeugd, waarvan wij kennis dragen, was voor hem het begin van een „nieuw leven“ en in de populaire voorstelling is ze het begin van een nieuw leven voor de wereld. De dertiende eeuw liep ten einde en de

veertiende stond voor de deur, de dertiende, die de groote kathedraal had zien bouwen en de ontwikkeling en vastlegging van de scholastieke filosofie en der theologie van de kerk had beloofd, de veertiende met haar breedden stroom van moderne literatuur, opzwelend in mannen als Petrarca, Boccaccio, Froissart en Chaucer. Het zwaartepunt schijnt verplaatst van de Latijnsche literatuur der kerk naar die in de levende talen der moderne wereld en van de belangen der kerk naar die van de leken. Maar Dante behoort tot de oude en de nieuwe periode beide: aan het nieuwe leven, dat Beatrice in hem wakker riep, ontsproot een boek, dat het „eerste boek van moderne liefde“ genoemd is, en zijn laatste werk heeft men beschreven als een versificatie van de Summa Theologia van Thomas, waarin de geest van de dertiende eeuw zijn laatste woord sprak. Wij zullen deze konschetsingen van Vita Nuova en Paradiso niet op de keur nemen: ze zijn, als zoo dikwijls, op zijn best niet meer dan twee eerste benaderingen tot een populair formulering van de feiten. Nochtans kunnen ze dienen om licht te doen vallen op de eigenaardige trekken in den persoon en het werk van Dante, die hem zoowel aan de middeleeuwsche als aan de moderne wereld verbinden en hem maken tot een schakel tusschen beide.

Fel striemde Dante pausen en kardinalen om hun verre van onberispelijk leven. Een zijner werken werd zelfs op den Index geplaatst. Geen wonder, dat de Roomsche kerk een beetje met hem verlegen zit. Toch worden allerlei pogingen aan gewend om Dante te annexeren en als goed-Roomsch den volke voor te stellen. In „Studiën“ voert H. Padberg deze verdediging:

Tegen Dante's orthodoxie wordt vooreerst ten onrechte een bewijs gezocht in het feit, dat zijn werk, „De Monarchia“, op den Index geplaatst is geweest. Een overzicht van den inhoud zal duidelijk maken, waartegen die veroordeeling gericht was.

In het eerste boek besluit hij uit de natuur en het doel der menschen tot de noodzakelijkheid van een wereld-monarchie: één keizer, die niet enkel het gezag over heel de wereld heeft, maar wien ook alles toebehoort. Dan alleen immers zouden Rechtvaardigheid, Vrijheid en Vrede op aarde kunnen heerschen, dan alleen zou de mensch het paradijs-geluk kunnen herwinnen.

Dat houdt ten eerste geen rekening met de historische ontwikkeling en den feitelijken toestand, zooals toch elke politiek, die kans van slagen wil hebben, doen moet. Daardoor werd ten tweede het bestaan van den Kerkelijken Staat onbeantwoordbaar verklaard. De Paus mocht niet tevens koning zijn. Alle staatsgezag kwam den keizer toe. Paus en Keizer moesten beiden te Rome zetelen, de eerste als geestelijk, de tweede als wereldlijk opperhoofd van de wereld. Wel mocht de Paus een z.g. „erfdeel van Petrus“ bezitten, maar een onafhankelijk koningschap bekleeden, dat immers afbreuk zou doen aan het keizerschap, mocht hij niet. — In een ideale wereld heel mooi, maar in de reële onuitvoerbaar.

Het tweede boek is heel onschuldig. Daarin tracht Dante te bewijzen, dat het oudromeinsche keizerrijk een goddelijke instelling was. Dat klinkt, zoo ingedrukt, heel vreemd. Maar Dante denkt niet aan een „onmiddellijke“ instelling door God, zooals dat bij de Kerk het geval is, maar aan een „middellijke“: uit den loop der historie van het Romeinsche Rijk blijkt heel bijzonder de leiding der Voorzienigheid; God heeft dat Rijk gewild. Zijn eigenlijk ontstaan berust, ook volgens Dante, op „menschenlijk recht“.

Den inhoud van het derde boek wil ik overzien vanuit de drie punten, waarin Van Noort (De Ecclesia Christi, blz. 290 v.v.) de kerkelijke leer omtrent de verhouding van Kerk en Staat samenvat.

I. „Kerk en Staat zijn twee wezenlijk verschil-

Zoolang de Godheid mensch, de Christus, [nog moet lijden,
Moet ieder sterfelijk mensch zijn heil uit leed [bereiden.
En elk rampspoedig hart, als 'tmaar in liefde [zwicht,
Heft zich door wijs geloof uit chaos tot in 'tlicht.

Hier is het geheimenis geschonden, het Christus-mysterie, door zijn eindeloze vermenigvuldiging, voor altijd ontkracht. Christus is regel geworden; zijn lijden is profaan, of, — dat klinkt beter — alle lijden is heilig; schoone dood wordt inner Christusvictorie — ook in ons. Hier is het vraagstuk van Romeinen 10, de vraag naar het ten hemel klimmen of in den afgrond neerdalen om redding te vinden, redding en zaligheid, niet eens goedmoedig „opgelost“, maar kalm ter zijde gesteld. Want lijden, noch van Christus, noch van een anderen mensch, lijden is geen afgrondsgang meer en verheffing in 'tlicht, noch van Christus, noch van een anderen mensch, is geen hemelvaart meer. Er is geen hemel meer en geen afgrond, en er is nog minder gevaar, dat men van deze zijde zich bemoeien zal met de poging om Christus van boven af, of van beneden op te halen. Christus is in de menscheid geïncarneerd. En de historische Jezus is verlaagd tot een filmbeeld in de aesthetische wereldbioscoop. Hij mag een op den voorgrond tredende figuur zijn, maar — ik zelf ben er dan toch ook nog. Ik speel met hem één stuk. Wij menschen dragen in ons zijn victorie

lende maatschappijen, beiden volmaakt en in eigen sfeer onafhankelijk.“

Daarom heeft Dante gelijk, als hij beweert, dat de wereldlijke vorst zijn gezag niet heeft van den Paus maar van God, dus ook als zoodanig niet van den Paus maar onmiddellijk van God afhangt.

Hij vergist zich echter in zijn bewijsvoering door het eigenaardig karakter van het roomsche keizerschap, dat in 800 door den Paus gesticht is, niet te erkennen, maar het roomsche eenvoudigweg een voortzetting te laten zijn van het roomsche.

II. „Kerk en Staat moeten niet gescheiden worden, maar vriendschappelijk samengaan en elkander steunen.“

Dit wil Dante ook.

III. „De Staat is indirect ondergeschikt aan de Kerk.“

Want uit de ondergeschiktheid van het tijdelijke aan het eeuwige volgt, dat de Paus macht heeft over het eerste, waar en insover dit in verband staat met het tweede. Dit heet 's Pausen „rijdelingsche macht over het tijdelijke“.

Door de verhouding tusschen Keizer en Paus te vergelijken met die tusschen vader en zoon geeft Dante blijk, die conclusie, zoo niet scherp geformuleerd dan toch vermoed en beaamd te hebben.

Dante bestreed het koningschap van den Paus. Zijn historisch-onjuiste, theoretisch-vage leer van 's Keizers onafhankelijkheid kon verkeerd werken op voorstanders van het keizerabsolutisme, zooals een Marsilius van Padua maar al te jammertlijk heeft getoond. En daarom — niet alsof hij heterodoxe meeningen zou verkondigd hebben — is zijn „De Monarchia“ op den Index geplaatst.

Een tweede objectie tegen 's dichters orthodoxie, steunend op het feit, dat hij verschillende Pausen veroordeeld heeft, werd in de Juni-correspondentie al gerefuteerd door de juiste distinctie tusschen Paus en Pauschap.

Dante heeft door alle eeuwen na hem bevruchtend gewerkt. In alle beschaaftde landen zijn er dichters opgestaan, die zijn invloed onmiskenbaar hadden ondergaan.

Dr. Poelheske noemt in „De Beliaard“ voor ons land er drie uit de laatste halve eeuw: Polgieter, Perk en mevr. Roland Holst:

Als ik overweeg, dat binnen een tijdruimte van 50 jaar, van 1865 tot 1915, drie onzer grootste kunstenaars geïnspireerd zijn geworden door Dante in hun beste werken, dan durf ik toch wel de stelling plegen, dat in hetzelfde tijdperk geen land ter wereld ons daarin voorbij streeft. Want niet alleen is bij die drie dichters Dante's geest speurbaar in toch waarlijk oorspronkelijke scheppingen, maar bij twee van hen ten minste, zijn die scheppingen niet alleen door en door Hollands, maar ook gans dooradend door de geest van onze tijd. Dantesk en toch volop-modern. Modern en toch alle drie geheel verschillend.

Volop Nederlands en toch elk met een eigen geluid. Geïnspireerd door Dante en toch ieder weer ontrouwd naar eigen zielconstructie. Elk roept een andere Dante-evocatie voor onze geest op en, alweer ten minste bij twee van hen, die Dante-evocatie is waarachtig waar. En al leeft in hun werk niet de gehele Dante, al is hun emotie maar wakker geslagen door een deel van de „Somma poeta“, dat deel is belangrijk en levenwekkend genoeg om te kunnen konstateren: dat Dante op onze contemporaine Nederlandse literatuur belangrijke invloed heeft uitgeoefend.

Hebben deze echter den waren Dante gekend? Van alle drie moet dit worden betwist.

Zij stonden geestelijk te ver van Dante af.

Dante's meesterwerk, De Hel, wordt in onzen tijd door weinigen begrepen.

De uitlegging leverde steeds moeilijkheid op.

Maar wie niet vasthoudt aan een leven na dit leven, voor wie de „Diesseitigheid“ de eenige realiteit is, kan de poëzie van Dante niet proeven.

over zinnelijkheid en kluisering aan het stof — en hij zelf draagt in zich ons zinnelijk leven en onze onderworpenheid aan de banden van het stof. En wij hebben samen wel dapper gestreden, hij en anderen — en ik — nu, ik ben er ook nog!

Hier is, godvruchtige zielen, uw Christus wel deerlijk gehavend — in naam der schoonheid. Theïstisch geloof ziet hier niet minder dan onbeschaamde prostitutie van het allerheiligste. En daar is geen schaamte te wachten; er is geen zoude meer en geen schuld, zei men u immers?

Daar zijn er geweest, die, uit de hel van hun hart, de geheele wereld tot een hel gemaakt hebben. Maar men kan ook het omgekeerde doen. Men kan ook uit den wazigen hemel van zijn hart zelfs van de helse smart van Golgotha een hemel-aspect maken.

Maar in beide gevallen is daar reden voor het vonnis van een onzer tijdgenooten⁹⁾, dat hier aan het woord is: de egocentrische ik-mensch. Hij vraagt het kruis niet zijn ziel te verlichten; maar zijn licht werpt hij over alles — ook over het kruis.

Maar het Christusgeheim — dat heeft hij geschonden.

K. SCHILDER.

⁹⁾ Bernhard Diebold, Anarchie im Drama.